

ЕКОЛОГИЈА И АЛТЕРНАТИВНИ ИЗВОРИ ЕНЕРГИЈЕ

Катедра за инжењерство за енергетику
Факултет за производњу и менаџмент Требиње

ВЕЛИНКА ТОМИЋ
vtomic2020@gmail.com

КОНВЕРЗИЈА СОЛАРНЕ ЕНЕРГИЈЕ У ЕЛЕКТРИЧНУ

Edmond Becquerel, 1839. год.

Фотонапонски ефекат «свјетлосни електрицитет»

Процес у коме фотонапонски (ФН) материјали и уређаји претварају свјетлосну енергију у електричну енергију.

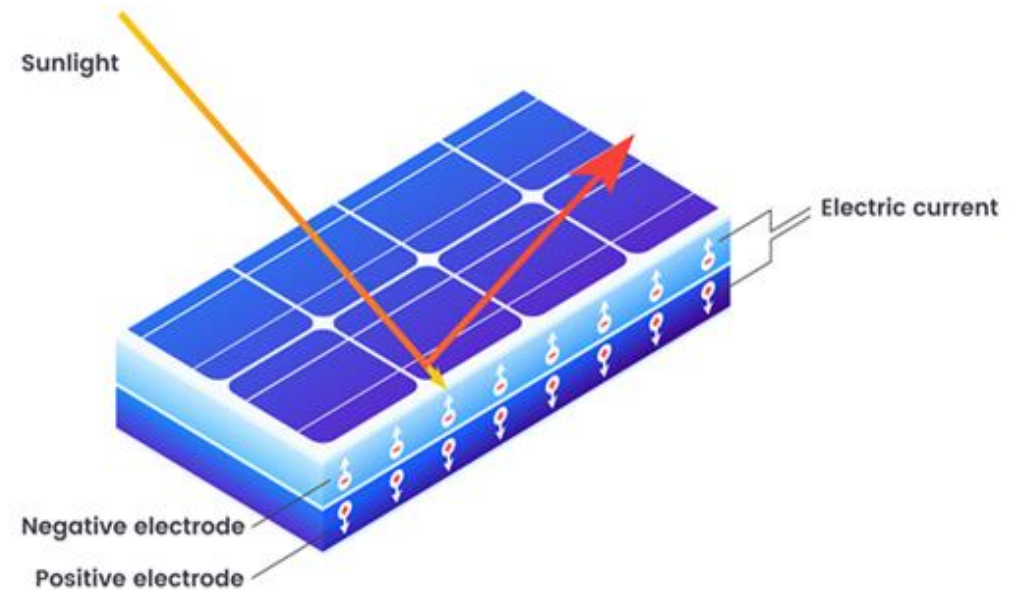
Фотонапонска конверзија

Фотонапонска конверзија се остварује помоћу фотоелемената у којима дјеловањем фотона на кристалну решетку неког полупроводника се ослобађају носиоци наелектрисања чиме се успоставља електрична енергија.

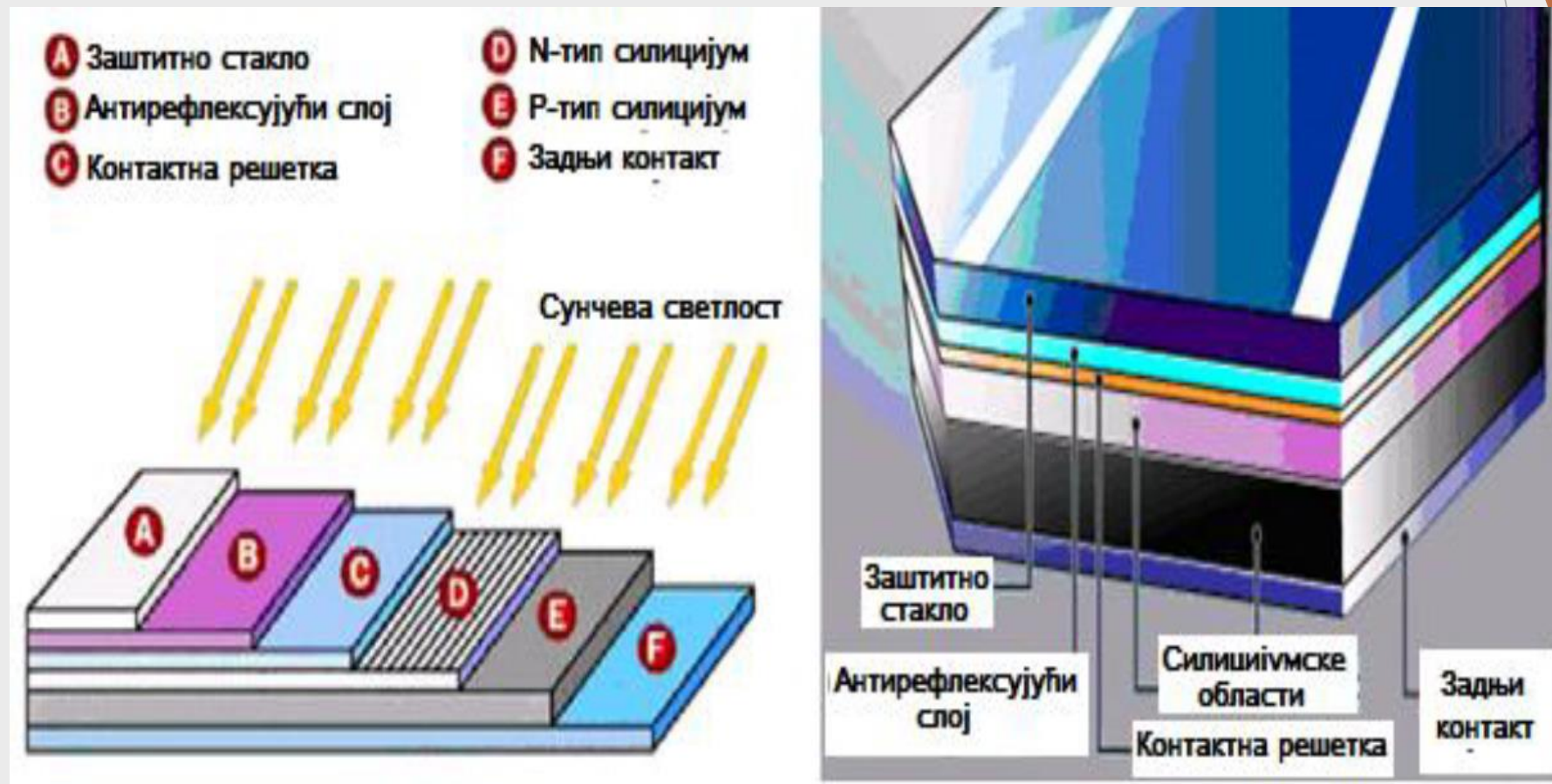

Фотонапонска ћелија

- ▶ Фотонапонска ћелија је полупроводничка структура која конвертује свјетлост директно у електрицитет помоћу ФН ефекта.
- ▶ Прва соларна ћелија израђена је у Бел лабораторијама (Bell Laboratories) 1954 године.
- ▶ Типичана фотонапонска ћелија димензије 10x10 cm.
- ▶ Типичана фотонапонска ћелија има ефикасност од око 15%.
- ▶ Вијек трајања преко 20 година.
- ▶ Најпопуларнији материјал од кога се праве соларне ћелије је силицијум, јер је у природи присутан у великим количинама.
- ▶ Једна соларна ћелија генерише напон од око 0,5 V.

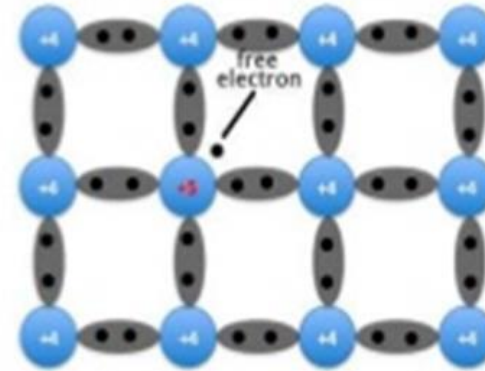
Фотонапонска ћелија

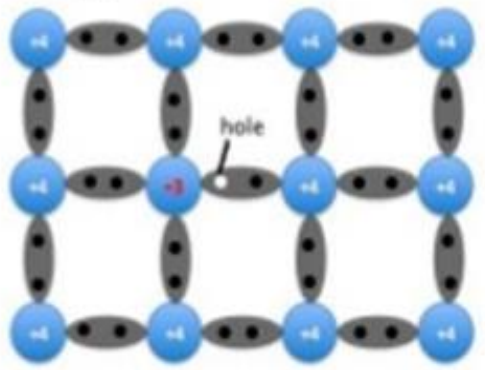
Фотонапонска ћелија

- ▶ Чист силицијум је слаб проводник електричне енергије, зато што нема слободних електрона да се крећу.
- ▶ Како би отклонили овај проблем, силицијум од којег се производе соларне ћелије у себи садржи корисне нечистоће (атому силицијума додамо атом фосфора).
- ▶ Процес прављења нечистог силицијума назива се доповање и тако добијен силицијум се назива Н-тип силицијум (Н-негативан) зато што у њему преовлађују електрони.
- ▶ Доповани силицијум Н-типа је много бољи проводник од чистог силицијума.
- ▶ Други дио соларне ћелије је обично допован са бором, који има само три електрона на спољашњем слоју, и тако се добија П-тип силицијума. (П-позитиван)
- ▶ Умјесто да има слободне електроне П-тип силицијума има слободна мјеста и преноси супротан (позитиван) напон.

N-Type Semiconductor

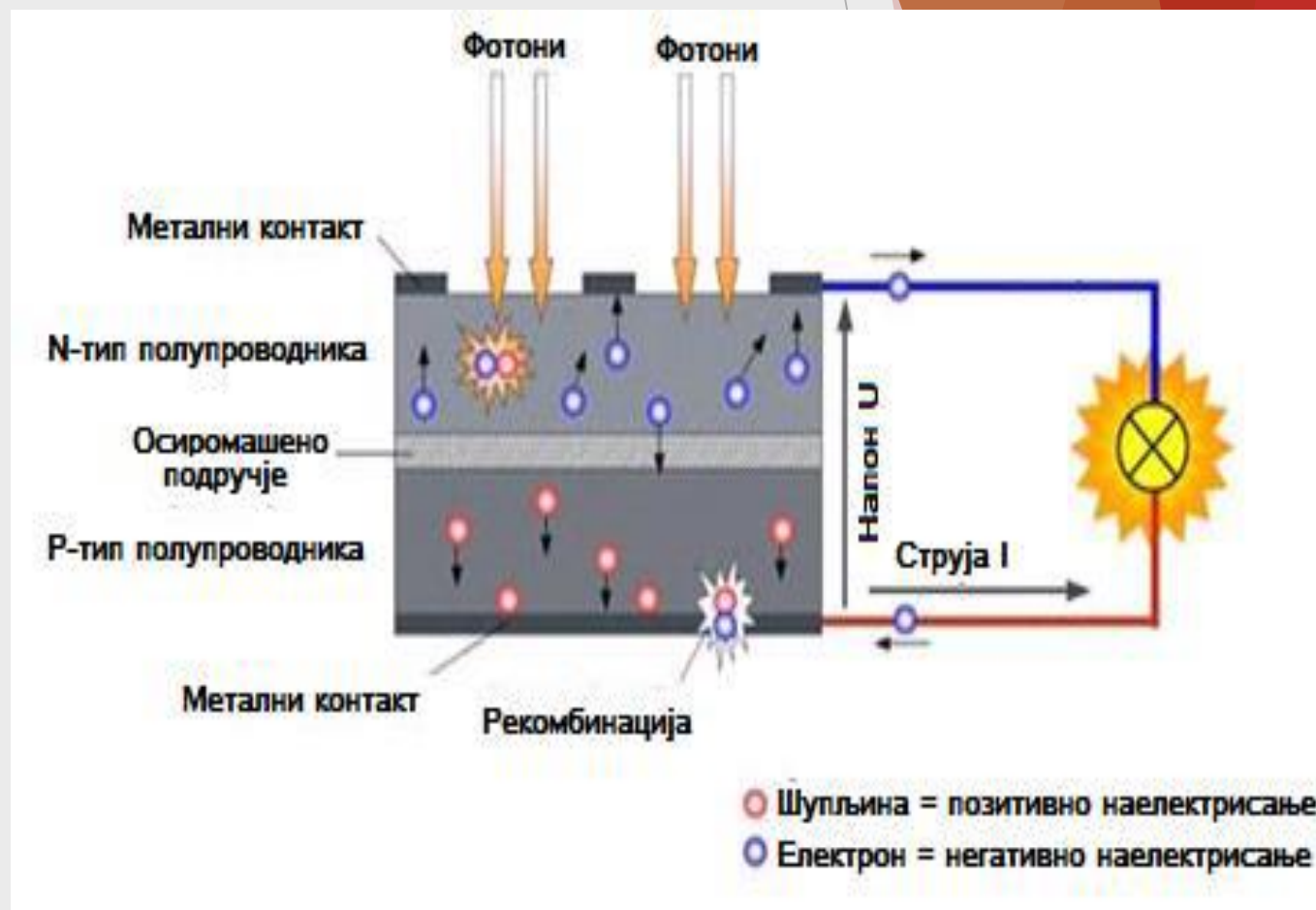
P-Type Semiconductor

Принцип рада фотонапонске ћелије

- ▶ Када свјетлост, у форми фотона, удари у соларну ћелију, сваки фотон са довољно енергије ослободиће тачно један електрон, што ће резултирати и празним мјестом.
- ▶ Ако се ово деси близу електричног поља, или у домету утицаја електричног поља, електрично поље ће послати електрон на Н-страну, а празно место на П-страну.
- ▶ Електрони се крећу путањом до П-стране да се уједине са празним местима које је електрично поље тамо послало.
- ▶ Кретање електрона ствара струју, а електрично поље ћелије проузрокује напон.
- ▶ Снага је производ струје и напона....

Принцип рада фотонапонске ћелије

Energija fotona:

$$h * \nu = W_i + E_{kin}$$

W_i - Рад излаза

E_{kin} - Кинетичка енергија емитованих електрона

Ајнштајнов закон

$$E = h * \nu$$

h - Планкова константа

= $6,6262 \cdot 10^{-34}$ Js

ν - фреквенција фотона

- ▶ Електрони могу бити слободни или валентни везани.
- ▶ Валентни су везани уз атом, док слободни електрони могу да се крећу.
- ▶ Да би валентни постао слободан треба да добије енергију која је већа или једнака енергији везе.
- ▶ У случају фотонапонске ћелије, електрони добијају енергију од судара са фотоном.
- ▶ Дио енергије се троши да се ослободи од утицаја атома а преостали се претвара у кинетичку енергију сада већ слободног електрона тј. Фотоелектрон.
- ▶ Енергија која је је потребна да се валентни (везани) елетрон ослободи утицаја атома назива се рад рад излаза W_i .

Ефикасност фотонапонске ћелије

$$\eta = \frac{P_{el}}{P_{sol}} = \frac{U \cdot I}{E \cdot A}$$

гдје је:

- P_{el} [W] - излазна електрична снага фотонапонске ћелије
- P_{sol} [W] - снага сунчевог зрачења
- U [V] - ефективна вриједност излазног напона
- I [A] - ефективна вриједност излазне струје
- E [W/m²] - интензитет сунчевог зрачења
- A [m²] - површина ћелије

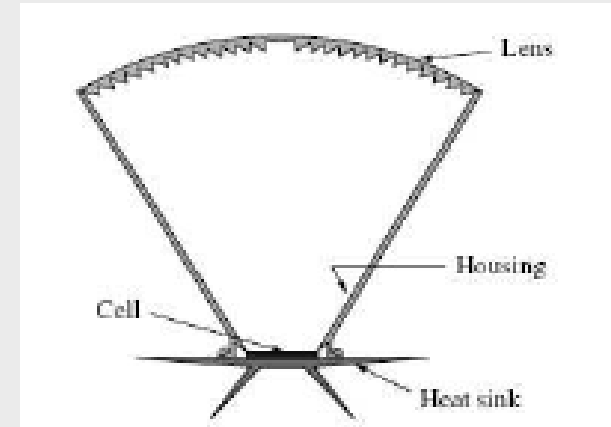
- ✓ Ефикасност фотонапонске ћелије дефинише се као однос електричне снаге коју даје фотонапонска ћелија и снаге сунчевог зрачења.
- ✓ Фотонапонска ћелија производи напон од око 0,5 [V] уз густину струје од неколико десетина [mA/cm²] зависно од интензитета сунчевог зрачења, али и од спектра зрачења.
- ✓ Ефикасност фотонапонске ћелије се огледа у процентуалној реализацији претварања сунчеве енергије у електричну.
- ✓ Ефикасност фотонапонске ћелије се креће до 40%. Типична ефикасност комерцијалне соларне ћелије је 15%, што значи да се око 1/6 сунчеве енергије претвори у електричну.
- ✓ Енергија која се не претвори у електричну претвара се у топлотну, те тако грије ћелију и смањује јој ефикасност.

Ефикасност фотонапонске ћелије

У циљу повећања ефикасности фотонапонске конверзије сунчевог зрачења користе се фотонапонске ћелије са концентраторима у облику Френелових сочива или нагнутих огледала.

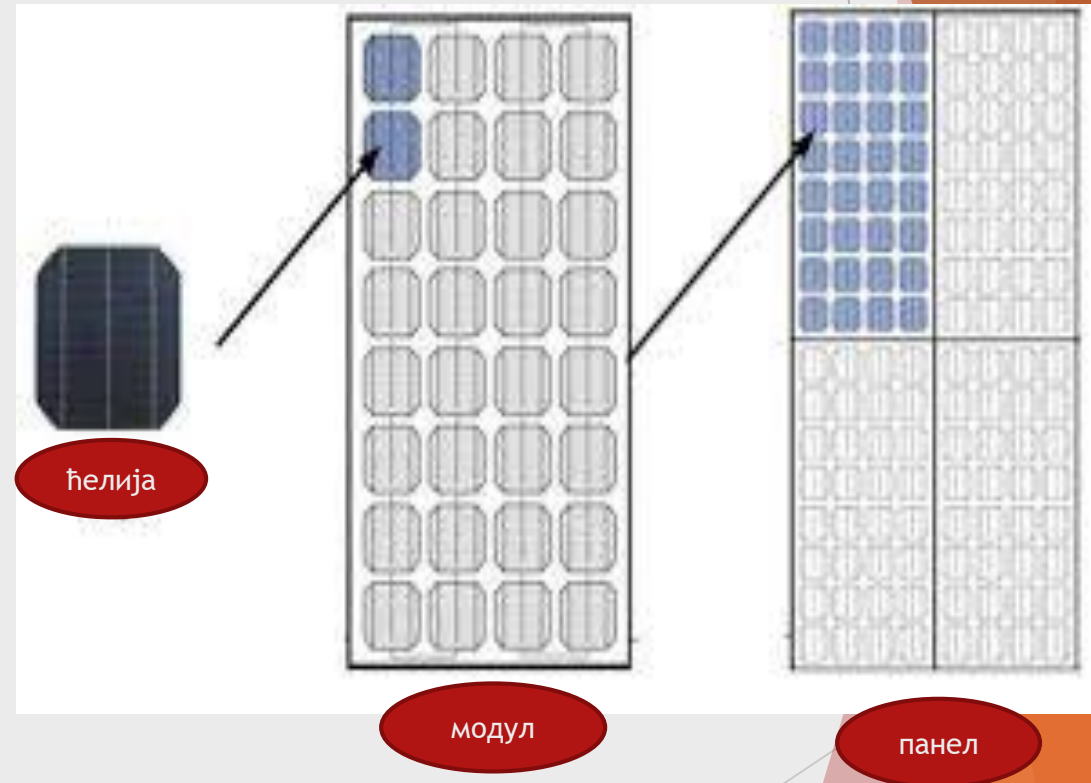
- ❖ За описивање концентратора користи се концентрациони фактор C .
- ❖ равни панел $C=1$,
- ❖ концентрирајући системи $C < 40.000$
- ❖ Френелова сочива од пластике $C=10-500$

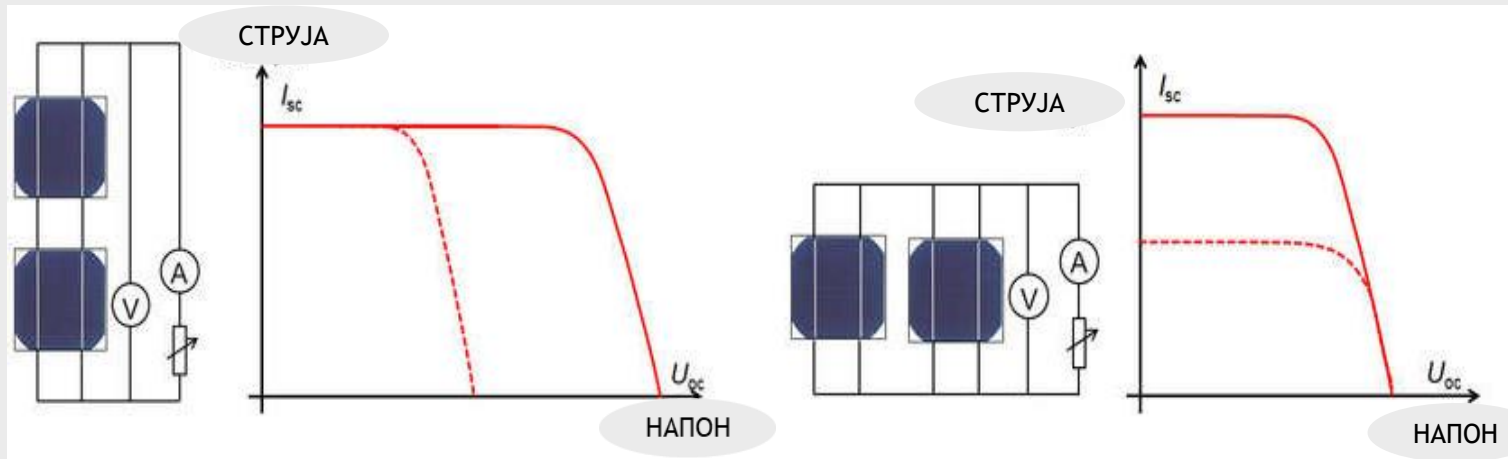
Соларна ћелија са Френеловим сочивом

ФН МОДУЛИ И ПАНЕЛИ

- ▶ ФН системи генерално се састоје од много ФН ћелија.
- ▶ ФН системи не производе буку, немају покретних делова
- ▶ ФН системи не испуштају загађујуће материје у околину.
- ▶ ФН системи производе неколико десетина пута мање CO₂ по јединици произведене енергије од технологија које се користе у производњи енергије из фосилних горива.
- ▶ ФН системи могу обухватати и опрему за складиштење енергије и интегралну носећу структуру.

Повезивање фотонапонских ћелија

Серијски

Паралелно

- ▶ Уколико се жели постићи већа вриједност напона на излазу, модули се повезују СЕРИЈСКИ, наизмјенично се спајају (+) и (-) полови ћелија у низу. Вриједност струје остаје непромијењена.
- ▶ Уколико се жели постићи већа струја, модули се повезују ПАРАЛЕЛНО, сви (+) полови се спајају на исти проводник, аналогно и сви (-) полови се спајају на исти проводник
- ▶ Повезивањем ћелија постиже се и једноставност руковања, постављања и одржавања, те отпорност на вањске утицаје.

Параметри излазне снаге

Панел 1m^2

- ▶ Даје снагу до 150 [W]
- ▶ 30 година без одржавања
- ▶ када је облачно...напон остаје исти ..снага варира

Излазна снага фотонапонског панела зависи од:

1. максималне снаге соларног панела

колико ће соларне енергије у јединици времена панел претварати у оптималним условима, тј. у подне уз директну сунчеву светлост по хладном времену.

2. интензитета сунчевог зрачења (временски услови, облаци, магла итд. и висина сунца на небу..)

Максимални интензитет сунчевог зрачења је $1.000\text{ [W/m}^2\text{]}$

3. угла излагања сунцу (Сунчеви зраци би требало да падају на панел под правим углом) И

4. броја сунчаних сати.

Врсте фотонапонских ћелија

ТИП Si СОЛАРНЕ ЋЕЛИЈЕ	енергетска ефикасност	карактеристике
Монокристалне Si ћелије	13-18%	најефикаснија фотонапонска ћелија, велике површине, стабилне, НАЈСКУПЉЕ
Поликристалне Si ћелије	До 15%	Мале површине, јефтиније, животно вијек до 20 година, НАЈЗАСТУПЉЕНИЈЕ
Аморфне	8%	НАЈЈЕФТИНИЈЕ

Развој технологија израде ФН ћелија

Технологије

«треће генерације ФН ћелија»

Циљ:

- ефикасност 30%-60%
- Јефтини материјали
- Ниски трошкови производње
- Мала маса

Соларне ћелије у развоју	Енергетска ефикасност	Карактеристике
Соларне ћелије од галијум арсенида (GaAs соларне ћелије)	Са концентраторима чак 30%-35%	Идеалан материјал за израду ћелија; већа ефикасност, мања дебљина и тежина, велика топлотна отпорност... 100 пута скупље од монокристалних Si ћелија
Соларне ћелије са концентраторима	>20%	Нису за облачне дане; Концентраторима се фокусира само директно сунчево зрачење; Стабилне на високим темп.

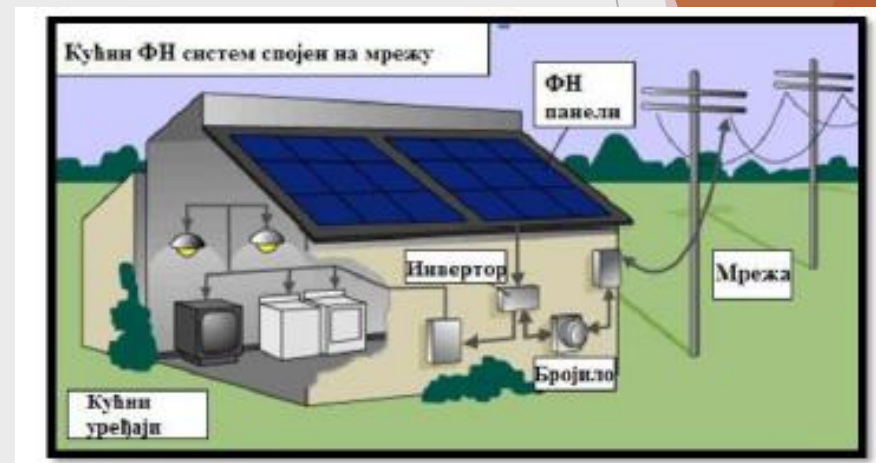
ФОТОНАПОНСКИ СИСТЕМИ

► Самостални системи

Фотонапонски системи који нису прикључени на мрежу, (off-grid)

► Мрежно повезани ФН система

Фотонапонски системи који су прикључени на јавну електроенергетску мрежу (on-grid)

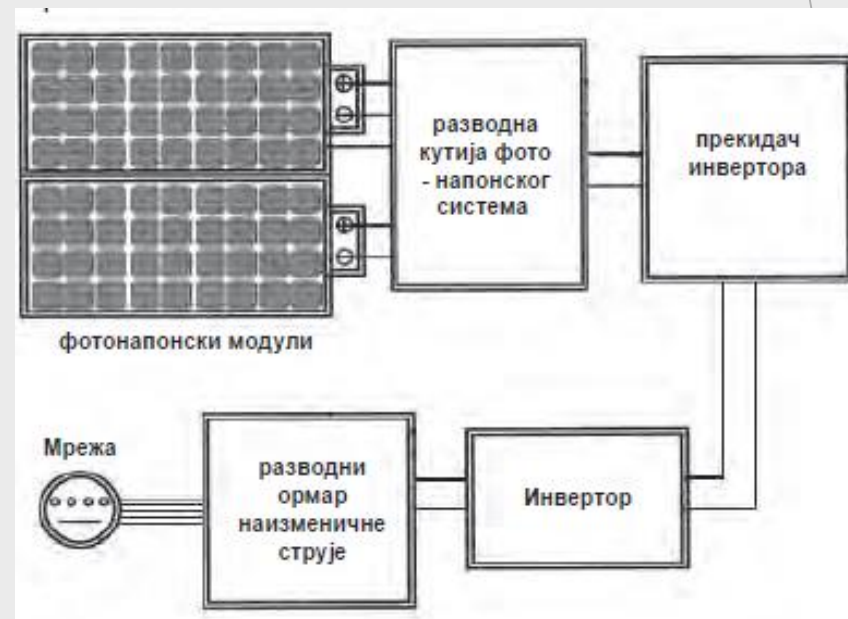

Током дана електрична енергија коју генерише ФН систем може одмах да се користи, или може бити предата електро-мрежи као вишак тј. Може се продати ....

Мрежно повезани ФН система

Интерактивни фотонапонски систем

- ▶ једноставност и нижа цијена система,
- ▶ Повезује се на стандардну инсталацију зграде
- ▶ Једине двије потребне компоненте су фотонапонски генератор и инвертор,
- ▶ Нема локалног складиштења енергије

Интерактивни фотонапонски систем

Самостални ФН системи

- ▶ Независтан од електричне мреже,
- ▶ Користе се у областима које нису лако доступне,
- ▶ Нема приступ мрежи електричне енергије.
- ▶ Произведена енергија обично се складишти у батеријама.
- ▶ Типичан самостални систем се састоји од једног или више ФН модула, батерије и контроле пуњења.
- ▶ Инвертор служи за конвертовање једносмерне у наизменичну струју коју користе апарати за свој рад.

Самостални једносмерни ФН систем са акумулатором

Гдје се налазе ове соларне електране?

